

Юридичні науки

УДК 336.72

Чиркін Антон Сергійович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри державного будівництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Чиркин Антон Сергеевич

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры государственного строительства

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Chyrkyn Anton

Candidate of Jurisprudence,

Assistant of the Department of Statebuilding

Yaroslav Mydryi National Law University

Витвицький Максим Степанович

студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Витвицкий Максим Степанович

студент

Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Vytytskyi Maxym

Student of the

Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice of the

Yaroslav Mydryi National Law University

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ
ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНИ
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСУДАРСТВЕННОГО
СТРОЯ ИСПАНИИ И УКРАИНЫ
COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF THE GOVERNMENT OF
SPAIN AND UKRAINE**

***Анотація.** Статтю присвячено питанню співвідношення державного ладу Іспанії та України. Перш за все, автор статті розглядає актуальність даного питання та наводить аргументи, чому дане дослідження є актуальним саме в наш час. Мета цієї статті полягає в тому, щоб детально проаналізувати органи державної влади двох вищеназваних країн, а також дізнатися якнайбільш детально про особливості їх організації та діяльності на основі комплексного й об'єктивного аналізу праць зі згаданої тематики. У статті зазначені проблемні питання теорії і практики державного будівництва з точки зору форми державного устрою як Іспанії, так й України. Визначені основні дефініції, переваги і недоліки існуючих форм державного устрою. Приведені докази доцільності унітаризму України на сучасному етапі перетворень та шляхи його удосконалення з метою ефективного функціонування влади в цілому. Центральна увага приділяється порівняльній характеристиці законодавчої та виконавчої гілок влади в державах. Крім того, у статті розкрито та проаналізовано досвід Іспанії щодо процесу децентралізації державного управління, перерозподілу повноважень між гілками влади в Іспанії та в Україні. Питання децентралізації є досить важливим, оскільки саме цей процес є однією з базових умов незалежної й ефективної діяльності органів місцевої влади як Іспанії, так й України. Результати дослідження є цікавими і цінними в умовах розбудови державності України. Важливим у статті є те, що в ній аналізується спільна для нашої держави*

та Іспанії складність децентралізації в умовах взаємовідносин регіонів та центру, їх досвіду. Акцентовано увагу на адміністративно-територіальному устрої. Визначено його особливості та основні адміністративно-територіальні одиниці. Завдяки цьому, можна дізнатися та взяти до уваги досвід Іспанії з питань державного устрою.

Ключові слова: державний лад, парламентська монархія, законодавча влада, виконавча влада, республіка.

Анотація. Стаття посвящена вопросу соотношения государственного строя Испании и Украины. Прежде всего, автор статьи рассматривает актуальность данного вопроса и приводит аргументы, почему данное исследование является актуальным именно в наше время. Цель этой статьи заключается в том, чтобы детально проанализировать органы государственной власти двух вышеназванных стран, а также узнать как можно подробно об особенностях их организации и деятельности на основе комплексного и объективного анализа работ из упомянутой тематики. В статье указаны проблемные вопросы теории и практики государственного строительства с точки зрения формы государственного строя как Испании, так и Украины. Определены основные дефиниции, преимущества и недостатки существующих форм государственного строя. Приведены доказательства целесообразности унитаризма Украины на современном этапе преобразований и пути его совершенствования с целью эффективного функционирования власти в целом. Центральное внимание уделяется сравнительной характеристике законодательной и исполнительной ветвей власти в государствах. Кроме того, в статье раскрыт и проанализирован опыт Испании относительно процесса децентрализации государственного управления, перераспределения полномочий между ветвями власти в Испании и в Украине. Вопрос децентрализации является весьма важным, поскольку

именно этот процесс является одной из базовых условий независимой и эффективной деятельности органов местной власти как Испании, так и Украины. Результаты исследования интересны и ценны в условиях развития государственности Украины. Важным в статье является то, что в ней анализируется общая для нашего государства и Испании сложность децентрализации в условиях взаимоотношений регионов и центра, их опыта. Акцентировано внимание на административно-территориальном устройстве. Определены его особенности и основные административно-территориальные единицы. Благодаря этому, можно узнать и учесть опыт Испании по вопросам государственного устройства.

Ключевые слова: *государственный строй, парламентская монархия, законодательная власть, исполнительная власть, республика.*

Summary. *The article is devoted to the question of the relation between the state system of Spain and Ukraine. Firstly, the author of the article considers the topicality of this issue and makes arguments why this research is actual problem in our time. The purpose of this article is to analyze in detail the public authorities of the two countries mentioned above, as well as to find out as much as possible about the features of their organization and activity on the basis of a comprehensive and objective analysis of the works on the mentioned topics. The article addresses the problematic issues of the theory and practice of state building from the point of view of the form of state system of both Spain and Ukraine. The main definitions, advantages and disadvantages of the existing forms of state system are identified. The arguments of the expediency of the Unitarianism of Ukraine at the modern stage of transformation and the ways of its improvement for the purpose of effective functioning of the state power as a whole are presented. The focus is on the comparative characterization of the legislative and executive branches in the states. In addition, the article reveals and analyzes the experience of Spain in the process of decentralization of public*

administration, the redistribution of powers between the branches of power in Spain and in Ukraine. The issue of decentralization is quite important, as this process is one of the basic conditions for the independent and effective operation of local authorities in both Spain and Ukraine. The results of the study are interesting and valuable in the conditions of statebuilding of Ukraine. Important in the article is that it analyzes the complexity of decentralization in the context of the relations between the regions and the center, their common experience to our state and Spain. The attention is focused on the administrative and territorial structure. Its features and main administrative and territorial units are defined. Thanks to this, we can learn and take into account the experience of Spain on the state system.

Key words: *government, parliamentary monarchy, legislature, executive power, republic.*

Як відомо, Королівство Іспанія – це одна з найрозвиненіших країн світу, яка характеризується монархічною формою державного правління; в той час як Україна належить до тих країн, що розвиваються та має республіканську форму правління. Тобто ці держави відрізняються одна від одної, насамперед, специфікою державного ладу. У зв'язку з цим питання щодо порівняльної характеристики державного устрою Іспанії та України залишається актуальним і в наш час.

Перш за все, потрібно зазначити, що досвід Іспанії у сфері державного будівництва був би корисним для багатьох країн світу. З цією думкою погоджуються багато науковців, які досліджували державний лад Іспанії, а саме: Х.М. Дейнега, М.М. Бессонова, Ю.Ю. Курілов, М.М. Варварцев та ін. Аналізуючи зміст даних праць, можна зробити висновок, що дослідники лише надали загальну характеристику державному устрою Іспанії. Проте конкретної публікації та думки з приводу співвідношення Королівства Іспанії та України у сфері державного будівництва немає. Якщо

є поодинокі роботи, то вони недостатньо інформаційні. Звідси впливає актуальність цієї статті, ціль якої полягає в тому, щоб детально проаналізувати органи державної влади двох вищеназваних країн, особливості їх організації та діяльності на основі комплексного й об'єктивного аналізу праць зі згаданої тематики.

На відміну від України, яка є парламентсько-президентською республікою, Королівство Іспанія – парламентська монархія з 1978 року [10, с. 16]. Тобто відтоді, коли була схвалена національним референдумом нова Конституція Іспанії, яка набрала чинності 29 грудня 1978 року. II розділ Конституції присвячений королю Іспанії, який є главою держави. Як зазначає І.В. Процюк: «Відповідно до Іспанської Конституції глава держави сприймається як певний символ держави поряд з її гербом, прапором, гімном, столицею» [8, ст. 10]. Найяскравіше це виражено у статті 56 Конституції Іспанії: «Король – глава держави, символ її єдності й наступності, арбітр і гарант згоди в повсякденній діяльності державних органів – здійснює вище представництво Іспанії в міжнародних відносинах, особливо з народами, з якими зв'язує державу історична спільність, і функції надані йому Конституцією й законами» [8, ст. 20]. Отже, якщо виходити з уявлень прихильників президентської влади, то вказане формулювання Іспанської Конституції повинно свідчити про особливу королівську владу в Іспанії. Однак Іспанія – парламентська монархія, у якій влада монарха багато в чому номінальна й символічна. Натомість в Конституції України главою держави є Президент України, який не сприймається як символ держави. Але незважаючи на це, відповідно до статті 102 Конституції України він уособлюється «гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, а також є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [3,

ст. 39]. Потрібно зазначити, що функції глави держав майже не відрізняються між собою, а якщо й відрізняються, то тільки тому, що в кожній країні є власні органи державної влади [7, с. 223]. Також, на відміну від Президента України, який видає укази та розпорядження, Король Іспанії видає декрети. Крім того, Президент України не може передавати свої повноваження іншим органам або особам, а Король Іспанії може, в порядку регентства, що характерно для монархічних держав.

В Україні законодавча влада представлена однопалатним парламентом – Верховною Радою України, конституційний склад якої складається з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Варто зазначити, що Верховна Рада України – це єдиний орган законодавчої влади [9, с. 421]. В той час як в Іспанії законодавча влада належить двопалатному парламенту (Cortes Generales), який складається з представників іспанського народу, що обираються кожні 4 роки. Вищим законодавчим органом Іспанії є двопалатні Генеральні кортеси, що безперервно функціонують з 1977 року. Вони складаються з верхньої палати – Сенату та нижньої палати – Конгресу депутатів відповідно. Парламент (Cortes Generales) репрезентує іспанський народ. Сенат описується в ст. 69 Конституції Іспанії як палата територіальної репрезентації [2, с. 33]. Зазначено, що сенат є не більше ніж слабкіша версія конгресу, оскільки має обмежені законодавчі повноваження. Конгрес є важливішою палатою, оскільки тільки він може змусити уряд піти у відставку. Хоча конгрес не може змусити окремих міністрів піти у відставку, але може спричинити їх відставку шляхом чинення тиску на прем'єр-міністра, на чий подання міністри призначаються та звільняються королем [1, с. 463]. Обидві палати парламенту Іспанії обираються населенням загальним, прямим і таємним голосуванням терміном на 4 роки. Проте Конгрес депутатів обирається за системою

пропорційного представництва, а Сенат – за мажоритарною системою. В Україні парламент обирається за паралельною (змішаною) системою виборів, тобто пропорційно-мажоритарною. Конституцією Іспанії встановлено, що мінімальна кількість депутатів конгресу має складати 300 осіб, а максимальна – 400. Зокрема, на сьогодні чисельність конгресу становить 350 депутатів, а Сенату – 266. Таким чином, всього Генеральні кортеси налічують 616 депутатів, в той час як в Україні ця цифра є значно меншою – 450 народних депутатів. В обох законодавчих органах головною організаційною формою роботи є сесія. Чергова сесія проводиться двічі на рік, а от у період між ними можуть скликатися позачергові сесії. Скликання позачергових сесій в кожній з країн відрізняється між собою. Наприклад, в Україні вони скликаються Головою Верховної Ради на вимогу не менше як третини від конституційного складу парламенту або Президента України, а в Іспанії – на прохання Уряду, постійної депутатської Комісії або за рішенням абсолютної більшості загального числа членів будь-якої Палати. Також законодавчі органи України та Іспанії здійснюють свою діяльність на пленарних засіданнях і в комісіях. Якщо ж структура та діяльність пленарних засідань у двох країнах майже однакова, то діяльність законодавчих органів у комісії має свої особливості. Наприклад, в Україні діють лише тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії, які не є постійними та створюються за необхідністю. В той час як в Іспанії діє постійна законодавча комісія, а також комісії з розслідування, які утворюються Сенатом та Конгресом спільно.

Генеральні кортеси в межах своєї компетенції ухвалюють три види законів: органічні, базові та звичайні. Закони, які пов’язані з основними правами та свободами є органічними. Натомість базові закони ухвалюються з усіх питань, за винятком тих, що регулюються органічними законами у випадку делегування Генеральними кортесами урядові права прийняття норм. Решта законів є звичайними. Відповідно до статті 91 Конституції

України Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу [3, с. 34]. В Конституції Іспанії зазначено, що право законодавчої ініціативи урядові, конгресу та сенату. В той час як в Конституції України, а саме у статті 93 зазначено, що право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України [3, с. 36].

Виконавчу владу в Іспанії здійснює уряд на чолі з головою уряду. Іспанський уряд складається з голови, його заступників, міністрів та інших членів уряду, передбачених законом. В Україні ж виконавча влада очолюється Кабінетом Міністрів України, якому підпорядковані всі інші центральні, регіональні та місцеві органи виконавчої влади держави. На відміну від Іспанії, уряд України складається з Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів та міністрів.

Як відомо, міністерство України – це головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, прерогатив ним завданням якого є забезпечення формування та реалізація державної політики в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах. Як в Іспанії, так і в Україні міністерства дуже відрізняються між собою. Насамперед, потрібно зазначити, що Кабінет Міністрів України на сьогодні складається з 15 міністерств, на відміну від уряду Іспанії, який налічує 11 міністерств [6, с. 422]. На сьогодні в Іспанії діють такі міністерства: Міністерство економіки та фінансів, Міністерство регіональної політики та публічного адміністрування, Міністерство закордонних справ та співробітництва, Міністерство юстиції, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство освіти, Міністерство розвитку, Міністерство праці та міграції, Міністерство промисловості, енергетики та торгівлі, Міністерство навколишнього середовища, сільського господарства та рибальства, Міністерство культури, Міністерство охорони здоров'я, соціальної політики

та рівності, Міністерство науки та інновацій. Натомість в Україні зараз діють такі міністерства: Міністерство внутрішніх справ, Міністерство енергетики та захисту довкілля, Міністерство закордонних справ, Міністерство інфраструктури, Міністерство культури, молоді та спорту, Міністерство оборони, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство соціальної політики, Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, Міністерство фінансів, Міністерство цифрової трансформації та Міністерство юстиції.

Іспанія та Україна є унітарними державами. Проте в Іспанії країна Басків та Каталонія мають широкі автономії. В Україні ж широкими автономними правами наділена Автономна Республіка Крим. Згідно зі ст. 137 Конституції Іспанії, мережу адміністративно-територіального поділу Іспанії утворюють муніципалітети, провінції та регіони (самокеровані спільноти) [5, с. 4]. Серед країн-членів ЄС самоорганізація територій Іспанії є однією із найскладніших за своєю будовою, характеризується великим різноманіттям форм самоуправління в муніципалітетах, провінціях, регіонах, містах та островах [4, с. 124]. Основною адміністративно-територіальною одиницею в Іспанії є автономне співтовариство. На сьогодні в Іспанії налічується 17 автономних співтовариств. У свою чергу, автономні співтовариства діляться на провінції – їх налічується 50, а також два так званих автономних міста в Африці – Сеуту і Мелілью. Представницькими органами провінцій є провінційні депутації, виконавчими органами – управи уряду, кожна з яких складається з голови і вокалів. Провінції діляться на комарки, а комарки, у свою чергу, – на муніципії (аж до окремих селищ і навіть кварталів у рамках населених пунктів). Представницьким органом муніципії є аюнтам'єнто, виконавчим

– управа місцевого уряду, кожна з яких складається з алькальда і вокалів. Децентралізованість адміністративно-територіального устрою Іспанії втілюється через такі принципи: свободи пересування та поселення людей, вільного обігу товарів, самофінансування, децентралізації податків провінцій, обмежень генеральних кортесів щодо засновництва самоврядних спільнот. Натомість відповідно до статті 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України [2, с. 35].

Отже, порівнюючи державний устрій Іспанії та України, можна зробити висновок, що в обох країнах він різний. Перш за все, як вже було зазначено вище, це залежить від форми правління держав. Оскільки Іспанія – парламентська монархія, а в Україні присутня республіканська форма правління, то відповідно до цього й державний устрій у цих країнах власний. Тобто він має свої особливості, які притаманні лише тій чи іншій державі. Саме тому законодавча та виконавча влада в Іспанії багато в чому відрізняється від тієї, що діє в Україні. Потрібно зазначити, що дане дослідження також торкається питання щодо досвіду процесу децентралізації в Іспанії, а саме: ієрархії територіальних об'єднань та конституційно-правових механізмів її закріплення. Таким чином, результати дослідження є цікавими і цінними в умовах розбудови державності України.

Література

1. Бессонова М. М. Країни світу і Україна: енциклопедія. Том 1. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К.: Видавництво «Фенікс», 2017. 564 с.

2. Дейнега Х. М. Система державного управління королівства Іспанія: досвід для України: Київ, 2012. 40 с.
3. Конституція України. К.: Консум, 1996. 72 с.
4. Курілов Ю. Ю. Науково-практичне забезпечення розвитку та співробітництва об'єднаних територіальних громад: Дніпро, 2016. 124-127 с.
5. Курілов Ю. Ю. Децентралізація влади: досвід Іспанії щодо адміністративно-територіального поділу: Публічне адміністрування: теорія та практика. Дніпро, 2017. 11 с.
6. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія: Харків, 2009. 597 с.
7. Прімишев І. М. Державний устрій України: проблемні питання теорії, практики державного будівництва та удосконалення його форми: Київ, 2001. 222-226 с.
8. Процюк І. В. Сучасні підходи до розуміння принципу державної влади: Державне будівництво та місцеве самоврядування. Харків, 2012. 15 с.
9. Телешун С. О. Ідеологія розвитку: вдосконалення державного устрою України, окремі дискусійні питання: наук. праця УАДУ. К.:2000. 456 с.
10. Телешун С. О. Теоретичні аспекти визначення поняття «державний устрій України»: Вісник УАДУ. Київ, 1999. 14-19 с.

References

1. Bessonova M. M. The countries of the world and Ukraine: an encyclopedia. Volume 1. State Institution «Institute of World History of NAS of Ukraine». K .: Phoenix Publishing House, 2017. 564 p.
2. Deynega H. M. The System of Public Administration of the Kingdom of Spain: An Experience for Ukraine: Kiev, 2012. 40 p.

3. The Constitution of Ukraine. K .: Consum, 1996. 48 p.
4. Kurilov Yu. Yu. Scientific and practical support of development and cooperation of united territorial communities: Dnipro, 2016. 124-127 p.
5. Kurilov Yu. Yu. Formation of Public Administration in Ukraine: Dnipro, 2016. 137-139 p.
6. Nalyvayko L. R. The State System of Ukraine: Theoretical and Legal Model: Monograph: Kharkiv, 2009. 597 p.
7. Primyshev I. M. The State System of Ukraine: Problems of Theory, Practice of State Building and Improvement of its Form: Kyiv, 2001. 222-226 p.
8. Protsyuk I. V. Modern Approaches to Understanding the Principle of State Power: State Building and Local Self-Government. Kharkiv, 2012. 15 p.
9. Teleshun S. O. The ideology of development: improvement of the state system of Ukraine, separate discussion issues: Sciences. the work of UADU. K.: 2000. 456 p.
10. Teleshun S. O. Theoretical Aspects of Definition of the Concept of "State System of Ukraine": Bulletin of UADU. Kyiv, 1999. 14-19 p.